

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wybrane aspekty kompetencji językowych licealistów : badania testowe

Author: Eugeniusz Szymik

Citation style: Szymik Eugeniusz. (2012). Wybrane aspekty kompetencji językowych licealistów : badania testowe. W: B. Nieszporek-Szamburska (red.), "Wiedza o języku i kompetencje językowe uczniów" (S. 215-223). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Eugeniusz Szymik

Wybrane aspekty kompetencji językowych licealistów — badania testowe

Artykuł stanowi próbę zdiagnozowania wybranych aspektów kompetencji językowej uczniów liceum w zakresie czytania ze zrozumieniem (na podstawie badań wyników nauczania). Test przeprowadzono w klasach II w jednym z liceów w Rybniku w maju 2010 roku. W szkole dominują klasy o profilu ścisłym, z rozszerzeniem realizacji programu nauczania matematyki. Z sześciu klas jednego rocznika jedna lub dwie mają nachylenie humanistyczne (profil humanistyczny lub klasa dwujęzyczna).

Z uwagi na to, że metodę testową często utożsamia się z techniką badań, prowadzonych za pomocą określonego testu, warto na początek dokonać próby rozróżnienia tychże pojęć. Metoda testowa jest sposobem prowadzenia badań, w których testy służą jako narzędzia badawcze, natomiast test definiowany jest jako próba, zadanie przeznaczone do rozwiązania przez badaną osobę w celu uzyskania określonego wyniku¹. Przykładem testu może być zatem pojedyncze zadanie lub zbiór zadań. Kazimierz M. Czarnecki, autor książki *Nowy leksykon metodologiczny*, nazywa testem również baterię i skalę testową². Jego zdaniem, „technika testowania to szczegółowy sposób prowadzenia badań określonym te-

¹ Por. K.M. CZARNECKI: *Metodologiczne podstawy naukowego rozwoju studentów*. Sosnowiec 2009, s. 90. Zob. także T. PILGH, T. BAUMAN: *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa 2001, s. 118. Autorzy opracowania podają, że „Test jest to jakieś zadanie lub próba wystandaryzowania o maksymalnym stopniu obiektywności, której wyniki ujmowane są ilościowo i ów rezultat ilościowy jest podstawą wnioskowania o pewnych właściwościach psychicznych osoby lub osób badanych”.

² Por. K.M. CZARNECKI: *Metodologiczne podstawy naukowego rozwoju studentów...*, s. 90.

stem, obejmująca wszystkie czynności, jakie badacz musi znać i stosować od rozpoczęcia do zakończenia badań”³.

W literaturze przedmiotu używa się terminu *metoda testowa* w różnych kontekstach i w odniesieniu do praktycznych realizacji, podejmowanych ze względu na odmienne cele. W badaniach psychologicznych korzysta się z testów psychologicznych, w pedagogicznych natomiast — z testów osiągnięć szkolnych⁴ oraz w ograniczonym stopniu także z innych testów (np. w badaniach socjometrycznych).

Istotny wydaje się fakt, że pracując metodą testową, badacz musi znać, jak pisze cytowany już wcześniej K.M. Czarnecki, „najpierw to, **co ma badać, czym badać i jak badać, jak interpretować wyniki badań**”⁵.

Kazimierz M. Czarnecki sporządził również zestawienie określonych warunków konstruowania nowego testu. Oto one:

- „— test musi być **diagnostyczny**, tzn. musi posiadać określony stopień dokładności pomiaru badanej cechy,
- test musi być **znormalizowany**, tzn. musi posiadać opracowane normy, na podstawie których można oceniać wyniki uzyskiwane przez różnych badanych tej samej reprezentacji lub populacji,
- test musi być **wystandaryzowany**, tzn. musi posiadać dokładnie sprecyzowaną i ujednoliconą procedurę badawczą, technikę badań,
- test musi być **prognostyczny**, tzn. musi posiadać określony stopień dokładności przewidywania rozwoju danej cechy u badanej osoby,
- test musi być **symptomatyczny**, tzn. musi mierzyć dokładnie to, do czego faktycznie jest przeznaczony”⁶.

Klasyfikacji testów dokonuje się, biorąc pod uwagę różne aspekty i stosując różne kryteria. Tadeusz Pilch, współautor książki *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, przytacza, oprócz klasyfikacji testów ze względu na przedmiot, który test mierzy, także inną klasyfikację testów z zastosowaniem dwóch kryteriów: „1) kryterium merytorycznego — czyli podziału wedle zasady, **co test mierzy**, oraz 2) kryterium metodycznego, czyli podziału wedle zasady, **jak test mierzy to, co mierzy**”⁷. Klasyfikacja ta, nieco zmodyfikowana przez współautora książki, przedstawia się następująco:

³ Ibidem, s. 90.

⁴ Z praktyki dydaktycznej nasuwa się wniosek, że testy osiągnięć szkolnych w opinii nauczycieli nazywane są bardzo często testami wiadomości, co moim zdaniem, zawęża przedmiot badań testowych, gdyż sprowadza się to pojęcie wyłącznie do pamięciowego zasobu wiedzy objętych badaniem uczniów. Por. M. ŁOBOCKI: *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków 2006, s. 141.

⁵ Ibidem, s. 91.

⁶ Ibidem, s. 93.

⁷ T. PILCH, T. BAUMAN: *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe...*, s. 120.

„I. Z punktu widzenia przedmiotu pomiaru wyróżnia się trzy grupy testów:

1. Testy zdolności w rozdziale na:
 - a) testy inteligencji,
 - b) testy zdolności specjalnych.
2. Testy osobowości w rozdziale na:
 - a) testy cech,
 - b) testy zainteresowań,
 - c) testy postaw,
 - d) testy charakterologiczne,
 - e) testy typologiczne.
3. Testy wiadomości z uwzględnieniem:
 - a) testów osiągnięć szkolnych.

II. Wedle drugiej zasady, metodyki stosowania, czyli jak testy mierzą – wyróżnia się również 3 grupy testów:

1. Testy werbalne i niewerbalne
 - a) ustne,
 - b) pisemne,
 - c) rysunkowe, obrazkowe.
2. Testy czynnościowe (manipulacyjne, wykonania)
 - a) przyrządowe,
 - b) sytuacyjne.
3. Testy projekcyjne”⁸.

Z kolei K.M. Gzarnecki wyodrębnił cztery główne grupy testów, które znajdują zastosowanie w dzisiejszej psychologii i pedagogice. Są to:

- „– **testy umysłowe**, za pomocą których poznaje się poziom rozwoju umysłowego człowieka, tzw. inteligencję,
- **testy sprawności psychomotorycznej**, za pomocą których poznaje się szybkość i precyzję wykonania określonych zadań i czynności,
- **testy charakterologiczne** (osobowości), za pomocą których poznaje się określone cechy zachowania,
- **testy osiągnięć szkolnych**⁹, za pomocą których poznaje się stan wiadomości i umiejętności umysłowych i praktycznych”¹⁰.

⁸ Jak podaje współautor książki *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe...*, s. 120, klasyfikację testów z zastosowaniem dwóch kryteriów wybrał i nieco zmodyfikował, korzystając z rozprawy J. EKEL: *Metody psychologii*. W: *Metody badań psychologicznych*. T. 1. Red. L. WOŁOSZYNOWA. Warszawa 1968, s. 47.

⁹ Na ten temat zob. również M. ŁOBOCKI: *Metody i techniki badań pedagogicznych...*, s. 142.

¹⁰ K.M. GZARNECKI: *Metodologiczne podstawy naukowego rozwoju studentów...*, s. 91–92. Inne ciekawe informacje na ten temat znajdzie czytelnik na s. 91 cytowanej publikacji.

Warto dodać, że zarówno metoda testowa, jak i test mają ściśle określone zasady i sposoby wyliczania wyników, ich interpretacji i uogólniania.

Warto metody testowej polega na tym, że umożliwia ona w stosunkowo krótkim czasie przeprowadzenie badań indywidualnych i masowych (można badać jednorazowo wielką liczbę osób), których celem jest m.in. poznawanie poziomu osiągnięć szkolnych z różnych przedmiotów nauczania przewidzianych w podstawie programowej. Niewątpliwą zaletą jest również możliwość przedstawienia wyników testu za pomocą liczb i wskaźników, co umożliwia ich porównywanie. Inne pozytywne aspekty pracy przy użyciu tej metody dostrzegł K.M. Czarnecki. Zaliczył do nich m.in.:

- „— możliwość pomiaru, w miarę ścisłego, określonej cechy,
- stosunkowo krótki czas przeprowadzania badań,
- [...]
- umożliwienie pomiaru natężenia określonej cechy,
- [...]
- niezależność wyników testów od prowadzącego badania,
- ukazywanie wyraźnych różnic indywidualnych cech między badanymi,
- skuteczny i sprawiedliwy sprawdzian i ocenę uczniów, ich rozwoju psychicznego i fizycznego,
- możliwość wielokrotnego stosowania w poznawaniu psychicznego rozwoju człowieka [...]”¹¹.

Z praktyki dydaktycznej nasuwa się wniosek, że niektórzy nauczyciele nie aprobują weryfikacji wiedzy uczniów za pomocą metody testowej. Wskazują oni jej wady, do których zaliczają m.in. nieumiejętne budowanie i przeprowadzanie badań testowych.

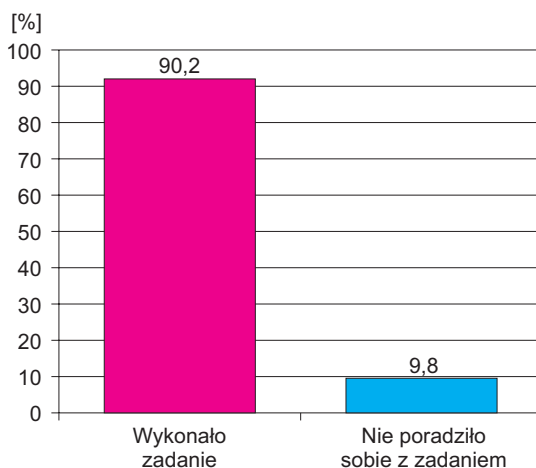
W moim artykule chciałbym zaprezentować wyniki testu pomiaru wiadomości i umiejętności uczniów na poziomie siedmiu II klas (liczących po 32 osoby), z zakresu czytania ze zrozumieniem, testu, którego cel ukierunkowałem na zdiagnozowanie kompetencji językowych¹².

Zagadnienia związane z nauką o języku zawarte w arkuszu czytania ze zrozumieniem, czyli w pierwszej części arkusza maturalnego, obejmowały wiedzę z zakresu frazeologii (pytanie 6. i 11.), wypisywania zabiegów językowych ożywiających wypowiedzi autorów (pytanie 2.), określania funkcji słownictwa potocznego w artykule oraz celowości wprowadzania go do tego gatunku publicystycznego (pytanie 12.), rozpoznawania stylów

¹¹ Ibidem, s. 93.

¹² Arkusz maturalny z języka polskiego z roku 2003, sprawdzający rozumienie tekstu Andrzeja Szczeklika pt. *Medycyna w poszukiwaniu nieśmiertelności. Elik sir życia*, zmodyfikowany w części językowej na potrzeby Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Rybniku.

użytkowych i ich funkcji (pytanie 14.). A oto rezultaty przeprowadzonych przeze mnie badań:

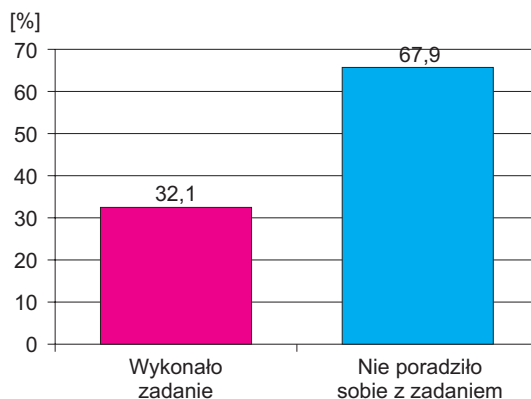

Wykres 1. Wykonanie zadania 2. Wypisz zabieg językowy ożywiający wypowiedź autora tekstu

Źródło: Badania własne na podstawie analizy prac licealistów.

Z wykresu 1. wynika, że uczniowie potrafią wypisywać zabiegi językowe ożywiające wypowiedź, zatem zadanie wypadło dość dobrze (202 uczniów na 224 udzieliło poprawnej odpowiedzi). Do zabiegów językowych uczniowie zaliczyli m.in.:

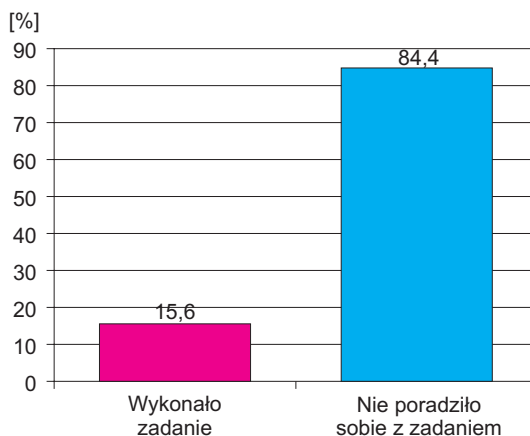
- zdanie wykrzyknikowe — *cóż to za zjawisko, ta dziedziczność!*,
- wyliczenie: *czy to ślimaka czy sosnę, wieloryba czy robaka, muszkę czy człowieka.*

Wykres 2. Wykonanie zadania 6. Wypisz dwa przykłady (wyrazy, zwroty, wyrażenia), dzięki którym autor osiąga spójność tekstu

Źródło: Badania własne na podstawie analizy prac licealistów.

Wykres 2. ilustruje, że uczniowie nie potrafili wypisać przykładów wskaźników zespolenia tekstu budujących jego spójność (72 punkty na 224 możliwe do uzyskania), dlatego wskaźnik punktów jest bardzo niski. W odpowiedziach uczniów zabrakło wskaźników spójności w postaci zaimków rzeczownych i przymiotnych, typu: *do tych [dyskretnych różnic], wykazano to*, natomiast najczęściej wypisywali słowo: *bowiem*.

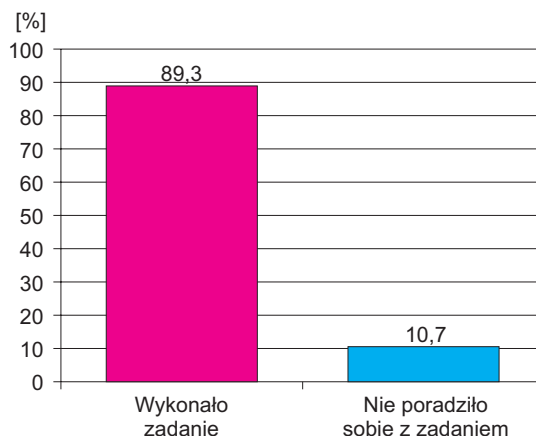
Wykres 3. Wykonanie zadania 11. Objasnij znaczenie podanych związków frazeologicznych: *pójść na całość, zwijać się jak w ukropie*
 Źródło: Badania własne na podstawie analizy prac licealistów.

Punkty zdobyte w tym zadaniu: 196 na 448 możliwych do uzyskania, świadczą o stosunkowo słabym wyniku. Zaledwie 35 osób osiągnęło maksymalną liczbę punktów, czyli 2, co świadczy o tym, że uczniowie nie potrafili wyjaśnić znaczenia związków frazeologicznych. Wykres 3. potwierdza tę tezę. Uczniowie przeważnie podawali następujące objaśnienia znaczenia związków frazeologicznych:

- *pójść na całość* — *zaryzykować, zdecydować się na wszystko, walczyć do końca*, a tylko nieliczni sformułowali trafne odpowiedzi, np.: *postąpić w sposób zdecydowany, podjąć decyzję bez względu na konsekwencje*;
- *zwijać się jak w ukropie* — *szybko wykonać zadanie, pracować w pocie czoła, było bardzo gorąco, buchał z niego żar*, a tylko w odpowiedziach niektórych uczniów pojawiło się sformułowanie typu: *pracować/działać w nienaturalnym pośpiechu*.

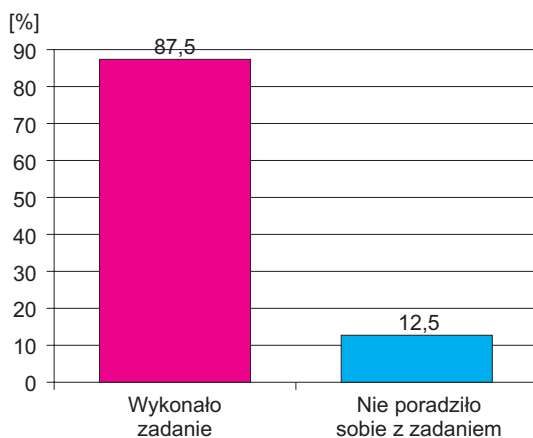
Wykres 4. unaocznia, że zadanie wypadło bardzo dobrze, gdyż uczniowie zdobyli 400 punktów na 448 możliwych do uzyskania, a to znaczy, że potrafili wyjaśnić, czemu służy wprowadzenie słownictwa potocznego do artykułu. Wśród wypowiedzi uczniów znalazły się trafne stwierdzenia, że autor wprowadził słownictwo potoczne, aby:

- wzmocnić obrazowość tekstu,
- przybliżyć trudne treści,
- uatrakcyjnić wywód myślowy,
- zainteresować większą liczbę odbiorców.

Wykres 4. Wykonanie zadania 12. W jakim celu autor wprowadził do swojego artykułu słownictwo potoczne? Określ dwie funkcje takiego zabiegu

Źródło: Badania własne na podstawie analizy prac licealistów.

Wykres 5. Wykonanie zadania 14. Rozpoznaj styl użytkowy, z którego pochodzą podane w tabeli sformułowania

Źródło: Badania własne na podstawie analizy prac licealistów.

Wykres 5. uwidacznia, że zadanie wypadło dobrze (196 odpowiedzi na 224 było poprawnych), a zatem uczniowie bez problemu radzą sobie z rozpoznawaniem stylu użytkowego.

Uczniowie dopisali poprawne sformułowania do rubryk następującej tabeli:

Styl potoczny	Styl naukowy
<i>pomysł zgoła szalony przywłączyć wagę</i>	<i>mechanizm dziedziczenia zator płuc</i>

Z analizy materiału badawczego wynika, że największy problem sprawia uczniom frazeologia i wskazywanie związków budujących spójność tekstu. Nasuwa się zatem wniosek, że nauczyciele w pracy zawodowej powinni kłaść większy nacisk na zagadnienia związane z frazeologią i ze spójnością tekstu nie tylko na lekcjach kształcenia językowego, ale również literacko-kulturowego. Dzięki temu uczniowie zyskają wyraźniejszą świadomość funkcji środków językowych, które służą formułowaniu wypowiedzi, stosowaniu poprawnych wskaźników zespolenia (wyrazów, zwrotów, wyrażeń) oraz właściwych związków frazeologicznych i rozumieniu ich znaczenia.

Ponadto nauczyciele powinni przeprowadzić lekcje *stricte* językowe poświęcone temu obszarowi wiedzy, który uczniowie opanowali najsłabiej, np. objaśnieniu znaczenia związków frazeologicznych oraz zastosowaniu wskaźników spójności wypowiedzi, przede wszystkim słownikowych i syntaktycznych (tj. składniowych), które zaświadczać o jednorodności stylu autora i zawartości pracy. Chodzi tu m.in. o zaimki rzeczowne i przymiotne, które są najbardziej typowymi częściami mowy, budującymi spójność tekstu. Występują wewnątrz zdania, ale sygnalizują, że ich treści odnoszą się do treści zdania poprzedniego.

Licealiści powinni również wiedzieć, że podobną funkcję odniesienia do treści wcześniejszych pełnią składniki dodatkowe, tj. wyrazy i wyrażenia niewchodzące w związki składniowe z innymi wyrazami w zdaniu (np. *przecież, także, przeciwnie, odwrotnie, ponadto, przy tym, poza tym, właśnie, również, natomiast, znowu, jednak, w gruncie rzeczy, w dodatku, tymczasem, w istocie, wreszcie, za to, widocznie*).

Ważną rolę odgrywają także spójniki, które służą do budowy zdań złożonych, pełniące funkcję nawiązywania międzyzdaniowego, przyczyniając się do spójności tekstu (np. *ale, więc, lecz, także, chociaż, oto, otóż, bo, bowiem, a więc, tak więc, i oto, dlatego właśnie*).

Jednym z zadań nauczyciela polonisty w liceum jest dążenie do wypracowania precyzyjnego sposobu wypowiadania się uczniów, czyli używania słów i związków frazeologicznych zgodnie z ich znaczeniem. Pomocna w realizacji tego zadania na pewno okaże się praca ze słownikami (np. ze słownikiem języka polskiego, słownikiem frazeologicznym), która umożliwi uczniowi używanie słów zgodnie z ich realnym znaczeniem w języku potocznym i w języku specjalistycznym oraz poprawne użycie związków frazeologicznych.

Uczeń jako autor tekstu, a zarazem użytkownik języka powinien być świadom tego, w jakiej konwencji stylistycznej powinien umieścić swą wy-

powieść, chcąc osiągnąć zamierzony efekt (np. otrzymanie pozytywnej oceny). Musi pod kierunkiem nauczyciela opanować skonwencjonalizowane zasady redagowania różnych form wypowiedzi. W ten sposób uniknie błędu pomieszczenia stylów.

Konkludując, należy stwierdzić, że przeprowadzona diagnoza stała się cennym źródłem wiedzy na temat stanu wiedzy i umiejętności uczniów liceum w zakresie ich świadomości językowej.

Eugeniusz Szymik

The selected aspects of linguistic competencies of high school students —
test researches

S u m m a r y

The article is an attempt of diagnosing the selected aspects of linguistic competencies (concerning reading comprehension) of the students of one particular high school in Rybnik. It was based on the results of knowledge measuring tests conducted in this high school on the students of 2nd grade in May 2010.

During the analysis of tests special attention was paid to students' knowledge of language.

Эугениуш Шимек

Избранные аспекты языковой компетенции учеников польских лицеев —
текстовые исследования

Р е з ю м е

В статье представлено диагностирование избранных аспектов языковой компетенции учеников лицеев — последнего трехлетнего этапа среднего образования в Польше — в г. Рыбнике в области чтения с пониманием на основе исследований результатов обучения, проведенного во вторых классах в мае 2010 года.

Во время анализа текстовых заданий обращено особенное внимание на состояние знаний учеников, касающихся изучения языка.